

**PONÈNCIES DE LA JORNADA «LES BASES DE MANRESA, DEL PASSAT
AL FUTUR: LES CONSTITUCIONS EN LA HISTÒRIA»
(Sala d'actes de l'Institut Lluís de Peguera de Manresa, 25 de maig de 2017)**

**LA UNIÓ CATALANISTA I LES BASES
DE MANRESA DE 1892**

JORDI CASASSAS YMBERT
Universitat de Barcelona

En tractar-se del primer text jurídic polític articulat fruit d'una iniciativa col·lectiva del catalanisme que intentava fixar les relacions de Catalunya amb l'Estat espanyol hi ha hagut una tendència natural a convertir les Bases de Manresa de 1892 en l'arrencada del procés de reivindicació catalana de l'autonomia política que no s'assoliria oficialment i efectiva fins al 1932, quaranta anys més tard. En bona part, aquesta valoració sembla incontestable, ja que es tractava d'un text que responia als interessos genèrics del catalanisme i no als d'una determinada opció política, ja fos carlista o federal, que quedava a partir d'ara relegada a la categoria de precedent.

Però existeix una altra perspectiva que, en comptes de situar les Bases en una posició liminar del procés de reivindicació jurídica del catalanisme noucentista, les valora com la culminació del procés de la presa de consciència diferencial de la Catalunya del Vuit-cents. Ens referim a un procés de base fonamentalment cultural que assolirà la culminació política en l'expressió del regionalisme. En aquest cas, es valoraria el contingut concret de les Bases en segon terme; la prioritat es reservaria a l'anàlisi dels protagonistes, de l'ambient general i de la significació de les agrupacions que concorreran i/o donaran suport a la reunió de Manresa. Aquesta segona perspectiva vindria avalada per la confrontació creixent entre el sector que dirigeix la convocatòria i el desenvolupament de la reunió de 1892 i els joves que s'hi confronten des d'una posició més completament nacionalista, intervencionista, radical i política: és el grupet que promocionarà l'acció política (la constitució de la plataforma electoral Lliga Regionalista) i que s'acabarà imposant amb la Solidaritat Catalana de 1907.

Així doncs, la confrontació endegada pels joves polítics i nacionalistes deixaria a les Bases de 1892 i als seus impulsors culminant el recorregut vuitcentista i deixaria l'impuls del Nou-cents als joves crítics del 1892. Aquesta segona postura quedaria avalada per la valoració general que s'acabaria fent de les Bases de Manresa. Les exigències de la trepidant vida política amb les quals s'hauria d'enfrontar el catalanisme polític a partir de 1901 farien «oblidar» el text manresà en

el concret i el convertirien en un precedent honorable de l'autonomisme modern, en un dels grans mites del corrent catalanista.

**EL SEGLE XIX A CATALUNYA: RECUPERACIÓ
ECONÒMICA, CULTURAL I POLÍTICA**

Prat de la Riba, tot i haver participat activament en l'Assemblea de Manresa, va ser un dels grans responsables d'aquesta operació de subordinació del text de les Bases de Manresa i de la seva col·locació com a precedent recent del procés que havia de culminar en el protagonisme del catalanisme polític que dirigiria ell mateix i el seu petit grup d'afins (Duran i Ventosa, Puig i Cadafalch i Cambó com els més destacats). Els qui llegiren la introducció que va fer al llibre del seu gran amic Lluís Duran i Ventosa *Regionalisme i federalisme* (1905) ho pogueren veure formulat amb tota claredat. L'any següent, a *La nacionalitat catalana*, Prat de la Riba ho presentava al gran públic d'una manera ben contextualitzada: amb la definició del que eren la nació i el nacionalisme catalans, i amb l'estratègia que s'havia de derivar de tot plegat.

Cal dir que el líder catalanista era un de tants intel·lectuals obligats a fer de polítics en el context d'una dinàmica general catalana realment complicada i desfavorable, amb l'Estat central en contra i amb uns índexs de tensió social endògens molt elevats. Però, com a intel·lectual, l'anàlisi del procés de recuperació de la consciència nacional que ha fet la Catalunya contemporània dut a terme per Prat de la Riba cal dir que fou certament notable, fruit d'una gran intuïció de país i resultat d'una molt bona preparació històrica, filosòfica, jurídica i cultural en general, tant del que passava a prop d'ell com a la resta del món. Per a Prat, les Bases de Manresa eren la culminació de la renaixença vuitcentista i darrer graó que feia avinent que «quan a una nacionalitat se li desperta la consciència de què ho és, treballa de seguida per a produir un Estat, expressió de la seva voluntat política, instrument de realització de la seva política pròpia» (E. Prat de la Riba, *La nacionalitat catalana*, Barcelona, 1993, p. 41).

Quan Prat de la Riba es va enfrontar amb l'exposició d'aquest procés de presa de consciència col·lectiva, del «renaixement català», la seva visió fou sorprenentment moderna, fins i tot diríem que coincident en el fonamental amb la que d'una manera acadèmica formulària Pierre Vilar una seixantena d'anys més tard.

La represa catalana s'hauria iniciat, segons Prat de la Riba, a la darrereria del segle XVII amb el protagonisme de la pagesia i l'esforç comercial dels fadrísters que havien passat del camp a la ciutat i havien dinamitzat d'aquesta manera l'economia moderna de base comercial de Catalunya durant el segle XVIII. Sobre aquesta arrencada particular de Catalunya i diferenciadora de la dinàmica espanyola general es fonamentaria la Renaixença del Vuit-cents. I aquí Prat serà ben clarificador: «primer [vindrà] el període industrial, l'activitat econòmica, la riquesa; després la renovació històrica, la literària, l'artística; més enllà, el despertament de la consciència reflexiva de l'ésser nacional; darrerament, la fase política, la creació de l'organisme polític de la nacionalitat, que és l'obra d'ara, la flor de voluntat del nostre renaixement integral» (E. Prat de la Riba, *La nacionalitat catalana*, Barcelona, 1993, p. 9).

Si quan Prat de la Riba parlava de l'organisme polític com l'obra d'ara es referia, com tot fa pensar, a la Lliga Regionalista, les Bases de Manresa quedarien situades en el punt àlgid del «despertament de la consciència reflexiva de l'ésser nacional». És, doncs, en aquest darrer graó encara no plenament polític nacional que ens hem d'aturar, segons ell, per entendre les motivacions profundes de les Bases de Manresa. Cronològicament, aquest autor i alhora protagonista ho té ben clar: aquesta fase darrera prèvia s'havia de situar en el que coneixem com el període de la Restauració canovista a partir de 1876-1877. I pel que fa al catalanisme, Prat tindrà perfectament clar que el protagonisme liminar d'aquesta etapa havia correspost a la iniciativa de Valentí Almirall, a qui té en una altíssima consideració, concebut a partir de 1878 i posat en marxa el 1880.

Un altre dels grans analistes del catalanisme, Antoni Rovira i Virgili, en el magnífic *Resum d'història del catalanisme* (1936), certifica que «el primer nucli polític de caràcter essencialment català el constituí Valentí Almirall, que després de la caiguda de la República espanyola accentuà el seu sentit catalanesc» (edició de 1983, p. 38), tot i parlar aleshores de regionalisme i «particularisme», afegirà. Almirall editarà el *Diari Català* (1879), convocarà el Primer Congrés Catalanista (1880) i aconseguirà agrupar-hi forces molt disperses de Catalunya sota el seu lideratge i el del grup dels seus afins (la major part en les files federalistes). Cal dir que aquesta iniciativa coincidia amb la posada en marxa del moviment de defensa del dret català, amenaçat per la voluntat de la Restauració d'unificar el Codi civil espanyol: aquesta important mobilització va desembocar en la celebració del Congrés Català de Jurisconsults (inici de 1881) i va significar una considerable crispació de la vida política local i un nou canal d'aprofundiment del sentiment antiestat. Del congrés almirallià en va sorgir la voluntat d'agrupar el catalanisme en una única organització, que es denominaria

Centre Català (1882). Per donar una major credibilitat a la seva proposta, Almirall va trencar la disciplina federal que l'unia a la línia oficial dirigida des de Madrid per Pi i Margall, fet que va suavitzar una mica les tensions internes que enfrontaven Almirall amb sectors més conservadors que es declaraven apolítics i s'agrupaven al voltant del quinzenari *La Renaxensa* (fundat el 1871 i que el 1881 es convertirà en diari); aquest sector, comandat per Àngel Guimerà, era molt reticent al predomini federal des dels anys de la Primera República i sempre temorós davant la possibilitat d'un rebrot revolucionari.

Contradient el seu propi mandat estatutari, el Centre Català ben aviat va començar a fer política (inici de 1884), en un posicionament defensat obertament per Almirall. En aquesta línia, l'acte més sobresortint fou la redacció del text «Memoria en defensa de los intereses morales y materiales de Cataluña», el conegut com a Memorial de Greuges (1885), l'autoria inicial del qual fou d'Almirall mateix. Aquest memorial va ser presentat als monarques per una comissió formada per jurisconsults i literats de prestigi presidida per Marià Maspons i integrada, entre d'altres, per Almirall, mossèn Cinto Verdaguier, el canonge Jaume Collell, Àngel Guimerà, Frederic Soler, Joan Josep Permanyer, Francesc Romaní i Puigdengolas, Josep Roca i Galès o l'historiador Josep Pella i Forgas. La premsa i la política de la capital es van alarmar davant el fet que un grup de notables s'atrevis a demanar respecte i tracte diferencial per a unes províncies que des de sempre tenien fama de conflictives i que ara ho demanaven per a major glòria de la nació espanyola. L'episodi va arribar a les Corts i va convèncer els organitzadors que acabaven de protagonitzar el primer acte polític del catalanisme.

Aprofitant el ressò obtingut pel Memorial, Almirall va creure oportú publicar un llibre que reflectís la seva visió del catalanisme. El va titular *Lo catalanisme, motius que el legitimen, fonaments científics i solucions pràctiques* (1886) i hi concretava idees avançades l'any anterior a *La Renaixensa* amb el títol «Cartes a mon estimat amic C.» i «Aspecte social i polític del renaixement català». Almirall s'hi proclamava obertament hereu de la Revolució Francesa, en línia amb els pensadors liberals del Vuit-cents europeu i adscrit al corrent regeneracionista de primera hora que el feia crític ferotge de la realitat hispànica, però també de la catalana: el catalanisme s'havia de convertir en la moralitat regeneradora i en la força impulsora que permetés culminar la revolució democràtica al país. El llibre definirà el «particularisme» com la síntesi del catalanisme (preocupació exclusiva per les coses de Catalunya) amb el regionalisme (preocupació per Catalunya en relació amb les altres regions «amb les que volem viure units»). En el fons, però, el que feia Almirall era definir el particularisme com una nova versió del federalis-

me, i això no va passar desapercebut per als sectors conservadors.

La reacció d'aquests sectors conservadors no es feu esperar. Fins i tot el conservador director del *Diario de Barcelona*, Joan Mañé i Flaquer, va publicar un llibre titulat *El regionalismo* (1887), que si bé en la seva trajectòria personal significava una evolució en un sentit vagament catalanista, en el fons era un al·legat bel·ligerant en contra de les teories almirallianes. Per la seva part, Torras i Bages va començar la redacció d'una sèrie d'articles que serien la base de *La tradició catalana* (1892), que tothom va entendre com la resposta a la concepció almiralliana del catalanisme. La reacció més important, però, va tenir lloc a l'interior del Centre Català amb la reaparició del sector conservador que el mateix 1887 va crear la Lliga de Catalunya presidida inicialment per Francesc Romaní i Puigdemongas i que va tenir per objectiu genèric la defensa dels interessos morals i materials de Catalunya; de seguida *La Renaixensa* es va convertir en el seu portaveu. El catalanisme defensat per aquest nou organisme era historicista i de base eminentment cultural. Així doncs, la confrontació entre ambdós sectors estava servida.

El projecte de realització d'una exposició dita universal a Barcelona va aportar l'excusa perfecta per a confrontar el grup afí a Almirall amb la gent de la Lliga de Catalunya. Els primers varen ser crítics ferotges del projecte, mentre que els segons el secundaren amb entusiasme. Membres de la Lliga havien participat en el projecte de la Unión de Corporaciones Científicas, Artísticas, Literarias y Económicas de Barcelona que havia liderat Duran i Bas des de l'Ateneu entre 1876 i 1886, coincidint amb la fase expansiva i especulativa de la «febre de l'or»; la Unión de Corporaciones tenia com a objectiu principal la defensa dels interessos morals i materials de Catalunya: la mateixa formulació que presentava la Lliga i idèntica a la que figuraria en els estatuts de la Lliga Regionalista. D'aquesta plataforma n'havia partit la primera idea de fer una gran exposició per impulsar la ciutat, i s'hi havia concretat la col·laboració moderna entre els intel·lectuals, els professionals i la burgesia local. Almirall deia, i amb raó, que una Barcelona en crisi no podia oferir res als visitants estrangers. Però la intenció darrera no era aquesta, sinó que del que es tractava era d'impulsar la vida ciutadana i treure-la del seu resclosiment provincial. El catalanisme conservador no volia restar al marge d'aquesta mobilització ciutadana i a partir d'aquest moment es va consolidar en detriment de l'anterior hegemonia almiralliana. Almirall encara va voler contraatacar convocant el 1888 uns Jocs Florals alternatius, però tot fou endebades, ja que a partir d'aquest moment s'inicià la decadència del Centre Català, que no va tenir altra sortida que la d'identificar-se com a antiseparatista.

Encara dins la disciplina del Centre Català, a principi de 1887 havia començat a funcionar el Centre Es-

colar Catalanista, organisme dedicat a captar el jovent universitari per a la causa catalanista. Des d'un primer moment s'hi afiliaren joves com Puig i Cadafalch, Duran i Ventosa o Prat de la Riba; aquest darrer va sobresortir de seguida per la seva preparació i per les formulacions de signe nacionalista. Ben aviat, aquest grup de joves va evidenciar les seves discrepàncies amb la gent d'Almirall i es va adherir a la Lliga de Catalunya; però també en aquesta nova ubicació no tardaren a incomodar la gent gran de *La Renaixensa*, menys polítics, que consideraven la formulació nacionalista massa extrema i que no compartien les tàctiques que començaven a insinuar aquests joves. El primer president del Centre Escolar fou Narcís Verdager i Callís, qui va consolidar la relació estreta amb els nuclis vigatans (es va parlar del «filó de Vic») que inspirava intel·lectualment Torras i Bages i del qual en sobresortia la força agitadora del canonge Collell. Aquesta relació va permetre als «vigatans» desembarcar a Barcelona i donar al catalanisme de la capital un marcat to catòlic. La presidència del Centre Escolar per al curs 1890-1891 va recaure en Prat de la Riba, qui conferí a l'entitat un caràcter nacionalista indiscutible.

No cal dir que abans de 1890 la mobilització catalanista se centrava fonamentalment a Barcelona ciutat; és clar que bona part dels interessats havien nascut fora de la ciutat confirmant la tendència demogràfica general que lligava familiarment i vital Barcelona amb la resta de Catalunya. Fora de Barcelona es podien identificar catalanistes que quasi a títol individual mantenien aquest testimoni a la seva localitat. En uns pocs llocs, a la zona litoral i prelitoral fonamentalment, el catalanisme va tenir la força suficient per a crear una institució o una publicació. Es tracta de: Banyoles (a partir de 1890), Sant Martí de Provençals (de 1879), Berga (de 1883), el Masnou (de 1887), Igualada (de 1882), Manresa (de 1890), Olot (de 1888), Reus (de 1884), Rubí (de 1888), Sabadell (de 1881), Sant Cugat del Vallès (de 1889), Sant Feliu de Pallerols (de 1889), Sant Pol de Mar (de 1888), Sant Sadurní d'Anoia (de 1887), Terrassa (de 1886), Valls (de 1880), Vic (de 1878) i Vilafranca del Penedès (de 1889). A més d'aquesta darrera, sobresortia l'organització catalanista d'Olot, Reus, Valls i Vic. També hi havia organització a Lleida, Tortosa o Portbou (aquesta darrera, molt petita, fou de les poques que es mantingueren en la disciplina del Centre Català). S'ha de dir, però, que la major part de les plataformes catalanistes varen néixer entre 1898 i 1900 (el 52,4%), tot i que ja havia rebut un bon estímul durant la campanya en contra de l'article 15 del projecte de Codi civil espanyol el 1889, ja que alguns mítings de protesta acabarien derivant en organització estable.

Pel que fa l'adscripció socioprofessional dels primers catalanistes, si ens fixem en els que la declaraven com a socis del Centre Català i de la Lliga de Catalu-

nya eren, respectivament: hisendats i propietaris, 1,28 % i 0; industrials, fabricants i financers, 15,38 % i 12,9 %; professionals titulats, 32,05 % i 46,77 %; professionals de les lletres i les arts, 25,64 % i 20,96 %; estudiants, 3,89 % i 9,67 %, i comerciants i botiguers, 17,94 % i 9,67 %. A les llistes del Centre Català hi figura l'epígraf «Professions populars» (ebenista, gravador i mestre veler): 3,84 %. Així doncs, podem assegurar que aquest primer catalanisme interessava a les classes mitjanes, especialment al grup format pels professionals liberals, els intel·lectuals i els estudiants. En el cas del Centre Català, representaven el 61,58 % del total, i en el de la Lliga de Catalunya, el 77,40 %.

En relació amb aquestes dades socioprofessionals, convé tenir present que era molt freqüent que els interessats indiquessin aquella de les seves activitats que era considerada més honorable. Aquest era el cas d'algunes persones que apareixen com a propietaris i hisendats quan en el fons vivien habitualment a la ciutat i es dedicaven a exercir el comerç, alguna professió liberal o feien d'escriptors.

LA UNIÓ CATALANISTA

A principi dels anys noranta hi va haver una revifalla catalanista molt notable: els èxits en la defensa del dret català hi havien contribuït força. Aquesta mobilització va ser en la base del projecte de crear una plataforma unitària del catalanisme, ara sota la direcció del sector més conservador de la Lliga de Catalunya. A tal efecte, cap a final de 1889, Narcís Verdager i Callís ja havia presentat a la Lliga de Catalunya un «Pla d'organització de les forces i de la propaganda catalanista» dedicat a «l'acció i a la propaganda, a favor del programa catalanista condensat en el Missatge presentat a la Regent» del 1888. Ja es parla del nom Unió Catalanista i s'evidencia un aire centralista barceloní molt accentuat, com si ja es pensés a crear un partit polític catalanista.

Aquesta concepció centralista barcelonina va incomodar força associacions i va endarrerir la constitució de la Unió Catalanista fins a l'assemblea del 22 de febrer de 1891. En aquesta reunió s'aprovà la primera Junta de la Unió, presidida per l'arquitecte i destacat catalanista Lluís Domènech i Montaner; el reusenc Pau Font de Rubinat hi feia de tresorer; el pintor olotí Joaquim Vayreda i el fabricant sabadellenc Pau Colomer hi feien de vocals, i el jove Prat de la Riba, de secretari. La mateixa assemblea, seguint els estatuts que determinaven la celebració d'una assemblea anual cada cop en un lloc distint de Catalunya, va triar la ciutat de Manresa per a fer la primera trobada. A més de la seva centralitat geogràfica, Manresa s'havia significat en la defensa de les llibertats catalanes des dels anys de la Guerra Gran, el 1794-1795, i ara presentava una remarcable organització catalanista (activisme de

Marià Vallés, el *Setmanari Català* o la Lliga Regional de Manresa). Com a centre del debat per a la propera assemblea de Manresa i després d'unes deliberacions força tenses, s'acceptà la proposta feta per Joan Permanyer de tractar d'un «Projecte de Bases per a la Constitució Regional Catalana».

Una altra discussió encesa va centrar-se en l'establiment del reglament que havia d'ordenar les reunions de les assemblees. Del que es tractava, en el fons, era d'evitar que la Unió es pogués convertir en un partit polític; s'havia de mantenir l'esperit fundacional, que era el d'una federació d'associacions catalanistes, s'havia d'evitar qualsevol temptació cabdillista així com l'excessiu predomini barceloní i el que es denominava «el vici parlamentari» (els grans discursos de llüiment, però buits de contingut). A les assemblees només s'hi podria intervenir per a debatre el tema proposat i amb una limitació de temps prefixada. En l'etapa inicial, la cerca d'aquest equilibri i equidistància, de preservar la llibertat d'acció i de pensament dels associats va acabar per fer que l'acció de la Unió Catalanista fos bastant somorta.

Aquestes prevencions aparentment antipolítiques s'explicaven en el context polític i electoral de la Restauració canovista, fonamentada des de l'origen en estructures polítiques piramidals amb un fort arrelament caciquista provincial i local. Més endavant, quan es va plantejar l'establiment del sufragi universal masculí com una ficció integradora i no com la resposta a una vertadera pressió de la modernització sociològica del país, el caciquisme oligàrquic es va bolcar al control del sufragi amb pràctiques corruptes que ni tan sols miraven de dissimular. Així, les classes mitjanes i mitjanes baixes en què se situava el gruix de la filiació catalanista se sentiren excloses a la pràctica de la vida política i reaccionaren amb formulacions morals condemnatòries i amb una tendència generalitzada a autoexcloure's del circuit electoral; d'altra banda, la minoria que havia militat en partits dinàstics espanyols a aquestes altures havia pogut copsar fins a quin punt les decisions polítiques es preniën ben lluny de Catalunya, fet que com a catalanistes els havia de repugnar definitivament. No obstant aquesta postura abstencionista, que alguns sectors catalanistes radicals mantindran fins ben entrat el segle xx, a la darrerria del Vuitcents una mobilització com la catalanista havia de tenir com a rerefons obligat la politització. Valentí Almirall ho havia postulat obertament en el Segon Congrés Catalanista de 1883 i havia provocat aleshores un fort terrabastall perquè bona part dels postulants havien militat políticament durant el Sexenni Democràtic en les files del Partit Federal i això era un fet que els conservadors no podien ni volien oblidar.

La Unió Catalanista va representar un estímul important per a la presència del catalanisme organitzat i, en general, per a la incidència del catalanisme en l'es-

pai públic català. Aquesta presència va pivotar en la vida intel·lectual i teòrica que promocionava *La Renaixença* i altres publicacions locals (que molt sovint reproduïen articles de la publicació barcelonina), en les reflexions temàtiques fetes en les assemblees anuals i les mobilitzacions testimonials que se centraven en la signatura de diversos manifestos, començant pel de simpatia amb la causa irlandesa del 1886. Les llistes de delegats a les assemblees o de signants dels manifestos són la font estadística millor que ens permet avaluar la «militància» del catalanisme a la darrerïa del segle, abans que no es disposés dels resultats electorals per a fer-ho. En tot cas, a mesura que aquesta presència catalanista fou més rellevant, podem pensar que varen créixer les simpaties pel moviment entre gent que encara no sentia la necessitat de militar.

L'any 1900, el previ a l'aparició del partit polític Lliga Regionalista, la Unió Catalanista coordinava una setantena d'agrupacions i una vintena de publicacions, amb un total d'uns tres mil adherits i un nombre indeterminat de simpatitzants (a partir de la reforma estatutària de 1897 es va permetre l'afiliació a títol individual). De fet, si ens fixem en els signants inicials al Missatge a Irlanda de 1886 veiem que foren 2.994 i que en els mesos següents arribaren a uns 5.500; el Missatge a la Reina Regent de 1888 tingué 2.601 signatures. El primer missatge havia estat una iniciativa del setmanari *L'Arch de Sant Martí* (de Sant Martí de Provençals), mentre que el segon partia de la mateixa direcció de la Lliga de Catalunya i volia aplegar més adhesions significades que no pas un nombre rellevant de signants. Pel que fa a l'adscripció socioprofessional dels delegats a les assemblees anuals (de l'Assemblea de Balaguer no disposem de xifres) constatem els percentatges següents:

<i>Assemblees</i>	<i>Propietaris rurals</i>	<i>Industrials</i>	<i>Professions liberals i intel·lectuals</i>	<i>Comerç i professions populars</i>
Manresa	32,09	9,87	49,38	4,93
Reus	29,54	11,74	47,72	9,84
Olot	33,21	10,58	44,16	10,21
Girona	32,05	12,82	36,21	16,34
Tortosa	7,63	9,16	7,69	12,17

Com ja avançàvem en relació amb les xifres del Centre Català i la Lliga de Catalunya, aquesta adscripció socioprofessional s'ha de prendre amb totes les reserves pròpies d'un moviment que es volia obrir pas i que cercava la màxima honorabilitat possible. Malgrat tot, si que podem afirmar que la presència dels banquers era quasi nul·la, que la màxima representació dels industrials fou Sabadell, però que aquests anaren abandonant la Unió Catalanista a mesura que radica-

litzà el discurs. Pel que fa a la presència popular, el pes de Barcelona era total i sovint es va destacar com el contrapès que donaria força a la causa de l'«autonomia de Catalunya». Això no obstant, a mesura que ens acostem a finals de segle aquesta presència va esdevenir quasi nul·la. Alguns detractors de la politització del moviment, com ara Pella i Forgas, manifestaren que era precisament aquesta politització la que havia allunyat els sectors populars del catalanisme, en una relació simplista difícil de sostenir. On sí que es va mantenir una adscripció catalanista relativament important fou entre els sectors dels dependents de comerç (els tradicionals saltataulells), que passarien quasi en bloc a integrar el Centre Autonomista de Dependents del Comerç i la Indústria des de la seva creació el 1903. Com es pot comprovar, el catalanisme arribaria a finals de segle amb un pes incontestable del protagonisme del sector intel·lectual-professional.

Pel que fa a la localització geogràfica de la presència catalanista lligada a la Unió Catalanista, el predomini va continuar corresponent a Barcelona i el Barcelonès. A l'Assemblea de Manresa eren el 19,34 % dels delegats; a la de Reus, el 17,80 %, i a la d'Olot, el 17,15 %. D'altra banda, alguns dels qui tenien una representació comarcal de fet vivien a Barcelona i els lligava a la comarca el vincle de naixença o el fet de tenir-hi algun interès econòmic o professional. Pel que fa a l'organització a comarques era de tipus més cultural que política, sovint tenia una vida efímera i encara amb dificultats econòmiques reals. Només unes poques entitats arribaven a aplegar uns dos-cents afiliats: Sabadell, Reus i Vilafranca del Penedès com a casos més destacats. A la majoria de llocs es tractava de poca gent mobilitzada, sovint joves i membres de les forces vives locals que creaven una secció catalanista en una societat recreativa preexistent. Serien els casos, entre d'altres, de Joaquim Botet i Sisó a Girona, de l'escriptor Lluís Espinalt a Manresa, de Josep Soler i Palet a Terrassa, de l'escriptor Jaume Maspons a Granollers o del propietari Rafael Mir a Sant Sadurn d'Anoia.

El mapa d'aquesta organització catalanista mostra una zona de major densitat centrada a Barcelona i el Barcelonès i al Maresme, el Vallès Oriental i l'Occidental, el Baix Llobregat amb extensió cap al Bages, Osona, el Gironès, l'Alt i el Baix Empordà, el Segrià i la Noguera. A més d'aquesta zona, tenien una menor densitat l'Alt Camp, el Priorat, el Ripollès, la Ribera d'Ebre o la Segarra; molt escassa al Pallars Jussà i al Sobirà, a l'Alt Urgell, al Montsià o a la Cerdanya, i nul·la a l'Aran o a la Terra Alta. En termes generals, doncs, la representació catalanista se centrava a la zona litoral i prelitoral amb un clar predomini de la Catalunya Vella i menor a la Nova, excepció feta d'alguns centres destacats. El major dinamisme catalanista s'acostumava a identificar amb els centres urbans més dinàmics.

LES ASSEMBLEES DE LA UNIÓ CATALANISTA

Segons allò acordat en el moment de la constitució, la Unió Catalanista va centrar la seva activitat en les tasques de captació, de creació d'entitats per estendre's territorialment, de proselitisme a través de la premsa i en la celebració de les assemblees anuals. Com ja avançàvem, es va acordar celebrar la primera a Manresa i així se li va comunicar al president de la Lliga Regional d'aquella capital per part de Francesc de Moragas el 19 de març de 1891. En el mateix comunicat es recordava l'obligació de presentar prèviament les intervencions per escrit i la limitació temporal que es fixaria per a la seva defensa. Es volia evitar qualsevol similitud amb la buidor de continguts que s'atribuïa al parlamentarisme espanyol i és per això que es feia tant èmfasi en aquesta qüestió. En aquesta primera convocatòria es discutiria el text d'un «Projecte de Bases per a la Constitució Regional Catalana». I es concretava dient que es debatria sobre la forma organitzativa de l'Estat partint del principi de l'accidentalisme en relació amb llur forma de govern; partint també del reconeixement de la importància capital que havien de tenir la llengua i les institucions del dret en l'organització de les nacions, de la necessitat de procedir a la reforma i modernització de l'Administració i el sistema de justícia i de substituir el nomenat sufragi universal masculí per un de corporatiu que respongués a la naturalesa de les institucions medievals catalanes i pogués contrarestar la profunda corrupció a la qual havia arribat el parlamentarisme liberal (espanyol).

El 1891 també es van nomenar els 243 delegats de l'Assemblea amb la voluntat de reflectir-hi la correlació de forces dins la Unió i de presentar una llista de prestigi que ressaltés el moviment que ara es posava en marxa. Així no hi faltaran els «fabricants», com Eusebi Batlló, Ferran Alsina o Eusebi Güell; escriptors de relleu, com Àngel Guimerà, Antoni Aulèstia i Pijoan, Narcís Oller, el manresà Francesc Moragas, el terrassenc Soler i Palet, el tarragoní Pin i Soler, Carles Bosch de la Trinxeria o Francesc Matheu, entre d'altres; prestigiosos homes del dret, com el catedràtic Joan J. Permanyer, Josep Coroleu, Sebastià Farnés, Narcís Verdager i Callís, el notari Jaume Arús, el gironí Joaquim Botet i Sisó o Francesc Romaní (alguns dels quals eren, a més, destacats escriptors); professionals de prestigi com el metge J. Narcís Roca (que morirà abans de l'Assemblea) o l'arquitecte Lluís Domènech i Montaner; eclesiàstics influents, com Torras i Bages o l'activista vigatà Jaume Collell, etc. Per a la mesa de l'Assemblea, que es constituïria a la seu de l'Ajuntament manresà, es va triar Domènech i Montaner, president; com a vicepresidents, Pau Font de Rubinat, Oleguer Miró, Joaquim Vayreda i Pau Colomer, i com a secretaris, Soler i Palet i Enric Prat de la Riba, jove estudiant de dret.

Un dels redactors principal del Projecte de Bases fou Joan J. Permanyer. Després, ja a l'Assemblea, els pesos pesants s'encarregaren de la defensa del text. Guimerà va fer un dels seus discursos abrandats per a situar la iniciativa com una reacció normal davant l'alt grau de la corrupció caciquista que afectava la vida política espanyola (de fet, Guimerà utilitzava aquest argument per a negar la possibilitat que el catalanisme actués en política); el gironí Joaquim Riera i Bertran va tenir molta cura d'esvair preocupacions i declarar que de cap manera es podia confondre el text amb una declaració radical de signe separatista; l'antic president de la Lliga de Catalunya, Pau Sants i Guitart va fer la defensa de la totalitat, i també defensaren diversos articles Joan J. Permanyer, Enric Moliné i Brasés o Narcís Verdager i Callís (tot i que inicialment aquest darrer era força crític d'alguns dels temes tocats). Per la seva banda, l'industrial Ferran Alsina va defensar el programa econòmic, centrant-se en la tradicional defensa del proteccionisme i demanant una decidida intervenció estatal en defensa i protecció de l'activitat industrial i comercial. Al capdavant, el text va ser aprovat sense problemes, sovint per unanimitat, malgrat existir criteris alternatius, perquè molts eren conscients que del que es tractava era de consolidar la novada Unió Catalanista. Així, per tal d'evitar controvèrsies en relació amb la tàctica, es va deixar per a una futura assemblea la discussió sobre de quina manera i amb quins mitjans s'havien d'aplicar les bases que ara s'aprovaven.

Cal dir que l'assistència a les sessions no va ser gaire gran: la més concorreguda, la darrera de clausura, va aplegar unes vuitanta persones. S'ha anat repetint que una de les intervencions més brillants i fonamentades va ser la de Prat de la Riba. La de major contingut va ser la proposta alternativa al text proposat per a la base divuitena, en la qual Prat donava un gran relleu a la Diputació de Catalunya, l'hereva directa de la medieval Diputació del General o Generalitat, ja que conjuntament amb el poder judicial català eren la salvaguarda de la Constitució catalana amb dret de veto sobre aquelles disposicions del Govern central que fossin contràries a la Constitució catalana. També aprofitava per a opinar que era molt millor parlar del poder federal que no pas del central. Finalment, la proposta de Prat de la Riba introduïa una nova base, la dinovena, en què es deia que qualsevol reforma de la Constitució espanyola que afectés Catalunya havia de disposar de l'aprovació de les Corts Catalanes; paral·lelament, la reforma de la Constitució catalana havia de comptar amb el suport de les tres quartes parts de la cambra catalana i no entraria en vigor fins al cap de sis mesos després de la seva aprovació. La voluntat expressa de Prat de la Riba era la de recuperar l'esperit de l'esplendor jurídica i institucional catalana (que situa en el seu màxim al segle XIV), basat en el pacte i rebutjar conse-

güentment tot mecanisme que derivés de la imposició per la força, sovint militar, de l'ordenament contingut de la Nova Planta ençà.

Al marge d'aquestes qüestions, que es podien considerar més tècniques, Prat de la Riba va plantejar un dels temes més polèmics i de fons que afectaven aquesta fase organitzativa del catalanisme. Les deliberacions de l'Assemblea recullen la seva afirmació que «el catalanisme no sols ha d'ésser la reivindicació de la personalitat de Catalunya, sinó també programa polític-social [*sic*]». Així doncs, es queixava que en cap moment s'hagués parlat dels principis ni de la forma política que havia de prendre i havien d'infondre el text autonòmic. D'aquesta manera es pot afirmar que, a l'hora de concretar textos i estratègies, la confrontació entre la vella guàrdia i els joves era un fet obert i, així mateix, és fàcil descobrir que Prat de la Riba ja era una mena de portaveu dels segons postulant una visió nacionalista més radical i una decidida aposta en favor de l'organització i l'acció política. En els anys següents, aquestes tensions no farien res més que créixer. En una posició intermèdia hi podríem situar Verdaguer i Callís quan demanava tractar dels mitjans per a fer efectiva la reivindicació catalanista, tema que no deixava d'obrir la porta al debat sobre l'acció política.

Per a la segona assemblea es va triar la ciutat de Reus. La tria no deixava de ser significativa, ja que es tractava d'una ciutat burgesa i progressista de la Catalunya Nova. Però també era un dels nuclis catalanistes organitzats més potents, amb l'Associació Catalanista, el Consell Regionalista i un dels dos diaris catalanistes que es publicaven, *Lo Somatent*, així com amb l'actuació de personalitats destacades i un remarcable nivell de debat doctrinal i polític. La Unió Catalanista es va voler assegurar el control del procés nomenant Permanyer president de la Comissió Permanent i el secretari general Manuel Folguera i Duran com a secretari de la mateixa comissió. El tema a debat que proposaren era «Organització del catalanisme i medis de portar a la pràctica els principis regionalistes», fet que provocà fortes tensions dins la Unió perquè no deixava de donar la raó al grup dels «polítics» de Manresa, ja que tothom va entendre que es tractava, en el fons, de debatre entre l'abstencionisme i la participació electoral. Fou per això que els treballs de la ponència redactora del text a debatre no començaren fins a finals de març de 1893 i que l'assemblea es posposà per a finals de maig. La comissió, la formaven Domènech i Montaner, Franquesa i Gomis, Aulèstia i Pijoan, Joaquim Valls, Antoni Sunyol i el jove Duran i Ventosa (de la colla dels polítics de Prat de la Riba), que feu de secretari.

Duran mateix escalfava l'ambient amb comentaris a la premsa en què afirmava que la Unió ja era un partit, encara que modern, ben lluny dels caciquistes oficials, i que no es podia confondre la crítica al parlamentarisme viciat i al caciquisme polític «madrileny»

amb l'abstencionisme del catalanisme. El debat previ a l'Assemblea va ser força tens, perquè la tesi «oficial» (expressada per *La Renaixensa*) seguia essent que encara no havia arribat l'hora de la participació. La tria dels dos-cents seixanta-quatre delegats va estar determinada pel prestigi i la notorietat dels noms. Bona part repetien, però d'altres s'estrenaven ara: Ramon Picó, Bonaventura Bassegoda, Antoni Gallissà, Puig i Cadafalch, Vicenç Plantada, Pere Secases, Josep Cortils, Marià Vayreda, Francesc Serés, Lluís Duran o Pere Muntanyola.

L'assistència mitjana a les sessions va ser d'una norantena de persones; com a curiositat, es pot ressenyar que l'anarquista i col·laboradora de *La Tramuntana* Teresa Mañé (Soledad Gustavo) va seguir aquestes sessions. Entre les intervencions destacades, per no habituals, cal ressenyar la de Pere Muntanyola i Carné, molt radical en sentit polític (era una persona de bona família que a partir d'ara sobresortí com a mecenes del moviment i persona del grup de Prat de la Riba). També cal destacar la intervenció de Guimerà, que es declararà disposat a la participació del catalanisme en les eleccions provincials i generals. Sembla que aquest canvi de posició va estar en la base del fet que el grup de Prat el proposés per a ocupar la presidència en la candidatura amb la qual els joves catalanistes estaven a punt d'«assaltar» el prestigiós Ateneu Barcelonès.

A grans trets, a Reus es va aprovar l'intervencionisme polític tot i condemnant la corrupció, però aprofitant totes les eines legals al seu abast; en l'ordre local, proposava sumar forces amb les forces vives en candidatures «purament administratives», en clara contradicció amb la postura defensada per la Lliga de Catalunya i sempre mirant de lluitar quan existís alguna possibilitat d'èxit. En qualsevol cas, els candidats catalanistes haurien d'explicitar la seva adhesió al programa de Manresa. Al final, el text de Reus acabava acordant establir contactes amb representants de Navarra, de Galícia i de les províncies basques (no es parla ni dels País Valencià ni de les Illes) per a emprendre una acció comuna de promoció del regionalisme. Tot amb tot, aquesta dimensió interregional feia avinent el grau de maduració política del catalanisme.

Cal destacar que a Reus també es va parlar d'educació (Flos i Calcat proposarà la creació d'un Patronat d'Escoles Catalanes que estarà en la base de la creació del Col·legi Sant Jordi), de la publicació d'un compendi d'història de Catalunya i altres monografies especialitzades (aquí s'hi troba la base de la iniciativa del *Compendi de doctrina catalanista* redactat per Prat de la Riba i Pere Muntanyola): s'hi manifestà la preocupació per preservar el dret civil català; s'hi va parlar de tributació (de fet, es va proposar un concert econòmic amb l'Estat, tema controvertit que s'arrossegaria força temps) i de la necessitat de preparar un pla general d'obres públiques i de preservació de monuments his-

tòrics i artístics (en col·laboració amb ajuntaments i diputacions).

Per a l'assemblea següent, de 1894, es va proposar la ciutat de Balaguer (decisió protestada pels catalanistes de Vic) i que es debatés sobre «La tributació a Catalunya». Aquesta tria va provocar una revitalització important de l'associacionisme catalanista local, ja que fins aleshores la penetració catalanista havia estat molt escassa en l'interior de Catalunya. L'ambient popular i fins religiós que envoltà aquesta assemblea va ser notable. Tot amb tot, el tema a debat era molt més àrid que els precedents i s'aprovà amb el títol de «Bases per a la tributació de Catalunya segons els principis regionalistes» i una clara referència a allò aprovat precedentment a Manresa i Reus. En definitiva, i després d'una part en què es constataren les dificultats d'anar recuperant serveis de l'Estat, es demanava l'autonomia fiscal de Catalunya, capacitat per a modernitzar l'Administració, la introducció d'una tributació directa i progressiva segons el nivell de renda (fixant un mínim exempt) i no s'acceptava la imposició d'un sistema d'inspecció oficial. Es rebutjava amb vehemència el manteniment d'impostos sobre el consum, molt impopulars. Sí que es considerava la possibilitat d'establir un impost per a ús de ports, canals i carreteres, per al finançament del sistema de justícia per a pobres, etc. De fet, el sistema aprovat a Balaguer estava inspirat en el britànic i s'avançava moltes dècades a l'espanyol. Pel que fa a la modernització de l'Administració pública, aquest era el tema que s'havia d'haver debatut a l'assemblea proposada per a Vic el 1896 i que va ser impossible enmig de la crisi colonial.

Sí que es va poder dur a terme encara l'Assemblea d'Olot (1895), localitat on hi havia un Centre Català pioner en l'organització catalanista a les terres de Girona (l'única demarcació que encara no havia acollit cap assemblea), amb la novetat que la comissió permanent que havia de programar aquesta trobada va ser la primera que presidí un catalanista de comarques, el gironí Joaquim Riera i Bertran. El tema a debatre seria el de les obres públiques, amb el títol «Obres públiques segons els principis regionalistes» i redacció bàsica inicial un altre cop de Joan J. Permanyer. Pel que fa als delegats tornaven a ser la gent més representativa local, professionalment amb un predomini inalterable dels intel·lectuals-professionals i quant a la procedència continuava el predomini barceloní i persistia la Terra Alta sense representació.

Al costat de Permanyer, els altres redactors foren Ernest Moliné, Francesc Tobella, Antoni Gallissà, Romaní i Puidengolas i Lluís Duran i Ventosa. Per la seva banda, Antoni Aulèstia va presentar un treball addicional en què s'analitzaven les necessitats infraestructurals de Catalunya i que pel seu interès s'acordà adjuntar-lo al text final de les Bases. L'òptica d'aquest estudi partia de la idea que Catalunya necessitava que les diputa-

cions es reunissin per a programar des d'una òptica regional; també destacava la necessitat que tots els pobles del país estiguessin connectats i que les infraestructures també es fessin pensant que havien de servir per a potenciar àrees agrícoles, industrials, etcètera.

En termes generals, els enfocaments varen ser eminentment tècnics i, de fet, l'Assemblea va ser poc seguida i el tema gens debatut en considerar-se vàlid el document presentat. Tant sols és fer èmfasi en el fet que calia programar de manera que es pogués començar a operar malgrat que no s'assolís l'autonomia programada a Manresa. Les idees que s'havien fixat com a fonamentals eren la necessitat que Catalunya disposés d'una xarxa moderna de comunicacions que agilitzés la circulació interior i la connexió amb l'exterior; una xarxa que afavorís l'equilibri del país i que el descentralitzés al màxim; l'altre aspecte destacat era la manifestació d'una especial sensibilitat per a preservar el patrimoni històric, artístic i eclesiàstic català.

MANRESA I EL FUTUR DEL CATALANISME

El text de les Bases de Manresa va ser, com hem vist, el primer d'una sèrie que porta de 1892 a 1895 (1896 si hi incloem la frustrada Assemblea de Vic on s'hauria d'haver tractat de la regeneració i modernització de l'Administració pública), quedant aquesta sèrie interrompuda pel rigorós estat de guerra que afectà especialment la província de Barcelona amb motiu de la Guerra de Cuba. Però no es tractà del primer ordinal, sinó que les «Bases per a una Constitució Regional Catalana» foren les que emmarcaren tota la resta. En cada convocatòria, en la discussió de cada tema concret, la comprovació de si s'adequava o no al text de Manresa es convertiria en un argument central.

Les Bases de Manresa no passaren desapercibudes. Varen tenir la ràpida adhesió dels regionalismes basc i gal·lec. Es va destacar i valorar que haguessin estat capaços de fixar els criteris, la propaganda i les bases d'un catalanisme que amb aquest text demostrava un elevat grau de maduresa interna i una respectable capacitat de convocatòria. A l'interior de Catalunya també va tenir contradictors importants. El grup vigatà, tot i haver participat activament en l'Assemblea, no es va estar de criticar la indefinició amb què el text final tractà el tema religiós. Per la seva banda, la gent del Centre Català va parlar de visió reaccionària i el grup afí a *L'Avenç* de manca de fonament científic. Finalment, els conservadors de *La España Regional* acusaren les Bases de prematures i asseguraren que pel seu maximalisme i la impossibilitat de ser portades a la pràctica donat el sistema constitucional espanyol tan sols generarien més divisions dintre de Catalunya i l'augment de les reticències que Espanya tenia envers Catalunya, amb la qual cosa aquesta quedaria encara més debilitada.

Però la veritat era que el catalanisme havia aconseguit discutir i consensuar, en menys d'un lustre, el text de les Bases, l'orientació i els mitjans per a portar a la pràctica les bases aprovades a l'Assemblea de Manresa, les bases per a la tributació de Catalunya segons els principis regionalistes, i les obres públiques segons els principis regionalistes. Va quedar pendent el tema de la reforma de l'Administració pública (Vic), així com la constitució d'una acadèmia de la llengua catalana proposada a Reus. Aquest darrer tema ja s'havia acordat posar-lo en funcionament a l'almirallia Segon Congrés Catalanista i seria posat en marxa el 1896 en el si de les congregacions marianes de Barcelona com una activa plataforma de captació i estudi de la joventut universitària.

En termes generals, i malgrat que uns quants encara persistirien en l'actitud abstencionista, el conjunt d'aquests treballs i d'aquestes deliberacions (més el ressò que tingueren en la premsa catalanista) va servir per a concretar i precipitar la darrera evolució del catalanisme cap a l'organització i l'acció política i electoral. I si aquesta no es concretà fins a l'intent frustrat de Vilafranca del 1898 o el reeixit de 1901, ja a Barcelona, fou per la conjunció de l'ambient generat per la guerra colonial amb el de crispació social extrema propiciat per l'acció directa anarquista. Una altra cosa fou que aquesta politització obligà el catalanisme a adaptar-se a un discurs i a les necessitats derivades de la dinàmica política general que ben aviat va fer «oblidar» el text de Manresa (de cop realment maximalista) que així es va convertir en un referent quasi mític inicial.

Però hi ha un altre aspecte que penso que caldria tenir present i que mai no s'ha considerat. En la seqüència iniciada a Manresa el 1892 es va plantejar, debatre i consensuar el que podríem considerar com l'actualíssim plantejament teòric i estratègic de la fase autonòmica del catalanisme. Però es va fer molt més: es va parlar del paper (polític) de la llengua i de la seva institucionalització, de la necessitat de disposar d'un sistema educatiu propi, de la preocupació per la preservació del patrimoni històric i artístic o del paper de les infraestructures en el desenvolupament interior i de la projecció exterior de Catalunya (i encara estava prevista la discussió del programa de reforma i modernització de l'administració). I tot això es va fer consolidant la precondició que el que es buscava era el desenvolupament integral de Catalunya, una visió que havia de superar el centralisme barceloní.

Partint d'aquest bloc temàtic plural i complex, d'una clara voluntat modernitzadora i nacionalitzadora, i partint del protagonisme que els joves «polítics» del grup de Prat de la Riba, Puig i Cadafalch o Lluís Duran i Ventosa, per citar els principals, varen tenir en totes aquestes assemblees, considero que estem legitimats a pensar que fou aquí on s'amararen de la visió moderna de la gestió pública del país incardinada en el

projecte polític catalanista que posarien en pràctica amb una gran rapidesa i sense vacil·lacions a partir de 1907 en la plataforma que els va brindar la Diputació de Barcelona. Per tant, en aquesta seqüència iniciada a Manresa el 1892 hi hem de buscar el programa de govern i el sentit autonòmic que trobà la màxima expressió a la Mancomunitat de Catalunya a partir de 1914, vint-i-dos anys després.

ELEMENTS DE CONTINUÏTAT I CANVI AMB EL MOMENT ACTUAL

JAUME LÓPEZ
Universitat Pompeu Fabra

Les Bases de Manresa, aprovades ara fa cent vint-i-cinc anys, no van servir per a elaborar una constitució catalana, com preveien, però són l'origen del catalanisme polític. L'Estatut de 2006 no va servir per a fonamentar una nova relació bilateral i federal amb l'Estat, però és l'origen del sobiranisme i la defensa del dret a decidir de Catalunya. Conseqüències imprevistes, en ambdós casos, no planificades, però d'abast històric. I també reptes, anhels, diagnosis, legitimitat... que han experimentat canvis i continuïtats. Entre el 1892 i el 2018 hi ha paral·lelismes i divergències que, lluny de ser concloents, potser poden ser inspiradors.

DIAGNOSI

En aquests cent vint-i-cinc anys es manté una permanent insatisfacció envers l'Estat, en múltiples fronts (econòmic, cultural i lingüístic, jurídic...). El catalanisme neix per a redreçar aquesta situació amb la voluntat de canviar l'Estat i millorar l'encaix de Catalunya. Probablement, el catalanisme com a reivindicació hegemònica mor amb la sentència del Tribunal Constitucional sobre l'Estatut de 2010 que alguns juristes han valorat com a «trencament del pacte constitucional», en el sentit que un tribunal acaba imposant la seva interpretació de la Constitució per sobre del que parlaments i ciutadans acorden i rubriquen democràticament. Després de l'aprovació de la proposta al Parlament de Catalunya, de la seva modificació pactada al Congrés i aprovada també al Senat, després de la seva ratificació en referèndum per la ciutadania catalana, aquest nou encaix és invalidat pel Constitucional, que declara inconstitucionals parts fonamentals del text, les que havien motivat la seva redacció.

Actualment, Catalunya està regida per un Estatut que, en la seva interpretació actual, no ha estat aprovat per la ciutadania catalana, amb la mancança evident de legitimitat que això implica. Especialment si tenim en compte que, molt probablement, l'Estatut en la

seva lectura actual obtindria un ampli rebuig en un referèndum. Avui només forces que no s'han oposat a la intervenció de la Generalitat a través de l'aplicació de l'article 155 de la Constitució es reivindiquen com a catalanistes. És a dir, a diferència del 1892, i dels cent anys posteriors, el qualificatiu de catalanista no identifica els defensors de la màxima voluntat d'autogovern.

ANHELS

Aquesta voluntat i el desig de preservació d'una comunitat nacional són presents ahir i avui. La reivindicació, poc temps després de les Bases, s'associaria amb els nous corrents de pensament europeu que proposaven el terme *nacionalisme*. El nacionalisme com a expressió de modernitat té el seu màxim exponent en un dels participants a Manresa, Prat de la Riba, que pocs anys després escriuria el seu famós llibre *La nacionalitat catalana* (1906). Al segle XXI, el *nacionalisme* suscita altres tipus de connexions, fonamentalment negatives, arran dels grans conflictes europeus del segle passat, interpretats com a conflictes nacionalistes. La connotació actual del terme *nacionalista* és un hàndicap per als anhels de reivindicació nacional de Catalunya i, de fet, de qualsevol altra nació sense estat, que ha de fer front a tota mena de prejudicis sobre el caràcter antiliberal, ètnic i regressiu d'aquest tipus de reivindicació.

En paral·lel a aquest fet, el terme *nació*, assimilat al terme *estat* especialment a partir de 1945 (quan la Societat de les Nacions dona pas a l'Organització de les Nacions Unides), deixa de ser un referent polític clar, inequívoc, i obre la porta a altres denominacions, també força imprecises, com la de subjecte polític, que han estat molt presents en el procés sobiranista iniciat el 2006.

Però aquest fet no s'ha d'interpretar només, ni principalment, com una mera substitució terminològica, sinó com la introducció en el discurs social i polític de noves bases de legitimació que busquen anar més enllà de la reivindicació nacional.

LEGITIMITATS

A les Bases de Manresa, la legitimitat d'aquestes reivindicacions es fonamentava en les Constitucions catalanes i les institucions medievals abolides per «dret de conquesta», el 1714. Restituir un passat nacional era un objectiu explícit dels prohoms reunits a l'assemblea manresana. Enfront d'aquesta perspectiva, el procés sobiranista s'ha centrat en l'objectiu de construir un projecte nacional que no es veu viable dins el marc de l'Estat espanyol. L'horitzó (un estat d'Europa) ha estat més rellevant, com a mínim en el discurs de legitimació dominant, que l'origen (una nació secular). Tanmateix, passat i futur, tradició i projecte,

apareixen donant-se la mà en pràcticament totes les declaracions institucionals.

Això mateix passa amb la inclusió d'un terme de nou encuny que ha protagonitzat el relat públic des de 2006: el dret a decidir. La combinació de l'apel·lació al dret a decidir i al dret a l'autodeterminació ha estat constant, tot i que la proposta, primer social i després acadèmica, del dret a decidir ha buscat distingir-los. El dret a decidir suposa una interpretació del principi d'autodeterminació que es fonamenta en una reivindicació democràtica, abans que nacional. Que busca una legitimitat interna (en l'ordenament constitucional) i d'aplicació a qualsevol subjecte polític que, en determinades condicions, ha de poder decidir democràticament sobre el seu futur polític (incloent la independència), seguint el camí dels referèndums al Quebec i a Escòcia. D'aquí arrenca una distinció que ha fet fortuna en l'imaginari polític català entre sobiranista (que defensa el dret a decidir i la possibilitat de fer un referèndum d'autodeterminació) i independentista (que votaria a favor que Catalunya fos un nou estat).

En la perspectiva del dret a decidir, no és que totes les nacions històriques (i només aquestes) tinguin el dret a esdevenir estats, com una visió tradicional del dret a l'autodeterminació assenyalaria (després restringit a casos de descolonització), sinó que el fracàs en l'autodeterminació interna (acomodació dins de l'Estat) de qualsevol comunitat política hauria d'obrir les portes a un procediment pactat que permetés una possible autodeterminació externa (independència). El fracàs de l'autodeterminació interna, amb l'episodi de l'Estatut, és flagrant en el cas català. Aquesta constatació i la defensa d'un referèndum han estat els pals de paller de la màxima transversalitat política aconseguida durant el procés.

TRANSVERSALITATS

Sovint els salts endavant s'aconsegueix quan, entre altres coses (factor necessari, però no suficient), hi ha una transversalitat social important de suport a una visió que malda per convertir-se en una proposta política efectiva. En un cert sentit, això és el que va passar amb la Unió Catalanista i les Bases de Manresa, que, juntament amb el pas previ que representà el Memorial de Greuges de 1885, començaven a dibuixar un nou punt de centralitat superador de la rivalitat històrica entre federalistes republicans i carlins. La defensa de l'autogovern, comuna en el fons a ambdues posicions, difícilment podia prosperar defensada des de cosmovisions tan enfrontades. El catalanisme suposa la transversalitat suficient perquè, quan la finestra d'oportunitats ho permeti, es puguin generar instruments polítics com Solidaritat Catalana, que amb el seu triomf permeté tirar endavant la Mancomunitat.

El sobiranisme, entès com la defensa del dret a decidir de Catalunya, suposa una nova transversalitat superadora de la divisió tradicional entre el nacionalisme possibilista, el catalanisme d'esquerres i l'independentisme minoritari, enfrontament encara ben visible en el referèndum de l'Estatut. La nova unió del nacionalisme que encarnava Convergència i Unió, dels sectors catalanistes més conseqüents del Partit dels Socialistes de Catalunya i d'Unió, i l'independentisme d'Esquerra Republicana de Catalunya conforma una nova Solidaritat enfront d'un estat que, d'ençà de l'1 d'octubre (2017), ha mostrat la seva baixa qualitat democràtica.

RESPOSTA DE L'ESTAT

La repressió violenta del referèndum, la persecució de la dissidència i la llibertat d'opinió a través dels anomenats *delictes d'odi*, la utilització dels aparells de l'Estat per manipular les campanyes electorals a través de falses informacions i investigacions policials, l'aplicació abusiva de l'article 155 de la Constitució, l'equiparació de la protesta pacífica amb la violència i el terrorisme, la reducció de la separació de poders en les altes instàncies judicials, etc. Tot plegat ens situa en un escenari no gaire llunyà del model d'estat tradicional espanyol, tot i que —cal dir-ho també— ara dins el marc d'una democràcia assentada.

Els valors i la cultura política de l'Estat i d'una part important de la societat espanyola, especialment pel que fa al tractament de la plurinacionalitat, segueixen unes constants històriques que el conflicte català ha posat de manifest amb tota la seva cruesa, sorprenent la majoria de la societat catalana, que donava per descomptada una major evolució en aquest sentit. No sembla agosarat pensar que els prohoms catalanistes de l'Assemblea no se sorprendrien gaire en llegir algunes notícies de totes aquestes accions de l'Estat, el 2018!

La mateixa reacció virulenta que va provocar —i, en part, causar— la pèrdua de les colònies d'ultramar, sis anys després de les Bases. El paralelisme en el tractament polític i mediàtic del procés cubà per part de les elits de l'Estat és evident. La insistència a negar l'autonomia reclamada pels cubans, la bel·ligerància dels mitjans en favor d'esclafar la reclamació cubana, van abocar a una guerra d'independència en la qual, per mediació d'un escenari internacional concret, en forma d'imperialisme nord-americà, Espanya va resultar estrepitosament derrotada.

La crisi institucional i d'autoestima dels fets de 1898 seran presents al llarg de tot el segle xx i, sens dubte, constitueixen elements que han contribuït al desenvolupament dels esdeveniments històrics posteriors. El seu eco, sorprenentment, sembla que arribi fins als nostres dies.

CONCLUSIONS INCONCLUSES: TRES INCÒGNITES DE L'EQUACIÓ, NO SOLAMENT UNA

Els paral·lelismes entre el 1892 i el 2018 poden ser més o menys fructífers. El que és clar és que qualsevol situació present parteix d'una genealogia i que, per tant, en major o menor grau, el 2018 no es pot explicar sense conèixer el que va passar el 1892 i totes les seves conseqüències. La prevalença d'elements ja presents en temps de les Bases i les seves derivades a l'hora de donar sentit al que avui passa (en contraposició a factors totalment nous) possiblement puguin generar una certa sorpresa (més entre els politòlegs que entre els historiadors).

Al meu entendre, una diferència cabdal entre la perspectiva que jo mateix vaig poder oferir durant els actes de celebració del cent vint-i-cinquè aniversari (primavera de 2017) i la que un any després sorgeix és l'ampliació dels escenaris en l'anàlisi de la resolució o evolució del procés català. Durant anys, tota l'energia analítica s'ha centrat en el «factor interior», en l'anàlisi i el disseny de l'escenari català, deixant segurament en un segon pla d'importància els escenaris espanyol i internacional. No per desconeixement, sinó per un supòsit poc fonamentat, però present, que considerava que, guanyat el primer escenari, la batalla en els segons començaria amb un as a la màniga i que, a més, des d'un punt de vista cronològic, primer es jugava en un camp i després en els altres.

L'experiència postprimer d'octubre ha esmicolat aquest supòsit. Catalunya, Espanya, Europa (i el món) són tres escenaris sincrònics, que s'afecten mútuament, generant o tancant finestres d'oportunitats per a les demandes catalanes. El que es faci a Catalunya no pot ser indiferent a la fortalesa o feblesa de l'Estat, en un moment donat, o a la valoració més o menys empàtica de la resta de països europeus. No vol dir supeditat, sinó atent.

Això, de fet, tampoc no s'allunya gaire de l'experiència que van viure els catalanistes reunits a la capital del Bages. El seu desig d'autogovern no va materialitzar-se com les «Bases per a la Constitució Regional Catalana» preveïen, però el seu impuls és responsable de la primera materialització d'aquest autogovern en l'època moderna, la Mancomunitat. La combinació d'escenaris oberts i múltiples és imprevisible, però cal tenir presents totes les incògnites, no solament una. Segurament caldrà que es posin en línia per aconseguir un resultat polític concret. Algú podria dir-ne «la carambola», la carambola de la història. Mentrestant, de donar impuls a la bola se n'han anat encarregant generació rere generació els defensors que Catalunya és una nació i té el dret a decidir. I continuem.

LES BASES DE MANRESA: QUAN ELS CONSERVADORS MIRANT EL PASSAT HI VEUEN MÉS BÉ QUE ELS PROGRESSISTES MIRANT EL FUTUR

FERRAN REQUEJO
Universitat Pompeu Fabra

En els cent vint-i-cinc anys transcorreguts des de les Bases de Manresa es dona un contrast entre la multitud d'esdeveniments que han passat en l'àmbit polític, econòmic, cultural i tecnològic i la permanència de conflictes pels quals sembla que el temps resti aturat. En l'escena internacional, el segle passat ha viscut dues guerres mundials, diverses revolucions socialistes, començant per la russa i la xinesa, la construcció d'estats de benestar, la consolidació de les democràcies liberals i l'emergència de drets socioeconòmics, la vacil·lant construcció d'una Unió Europea, canvis tecnològics que han canviat la vida de milers de milions de persones, el nou paper polític i social de les dones, el procés de secularització de les societats occidentals, la globalització econòmica, etc. En l'escena de la política domèstica, dues dictadures, una república i una guerra civil, una democràcia en el darrer quart de segle, etc. Tanmateix, el cas del reconeixement del pluralisme nacional de l'Estat i de l'acomodació política de Catalunya en els àmbits espanyol i europeu roman en una situació relativament semblant a la que hi havia quan els delegats de la Unió Catalanista es reuniren a Manresa el 27 de març de 1892.

El context intel·lectual de les Bases apareix presidit en l'àmbit polític de l'escena internacional pel constitucionalisme dels estats liberals del segle XIX. En les seves millors versions apareixen les experiències de les reformes angleses i de les revolucions americana i francesa del segle XVIII, així com algunes de les reformes democratitzadores del segle següent, les revolucions liberals i l'anomenada *primavera dels pobles* (1848). Els punts culminants de caràcter institucional els constituïen els drets i llibertats individuals recollits en algunes constitucions occidentals, la separació de poders, l'existència d'eleccions competitives amb una ampliació lenta, però de direcció única, del dret de sufragi en l'elecció dels parlaments —el primer país a incorporar el sufragi femení fou Nova Zelanda el 1893—, i els marcs institucionals dels primers estats federals del segle XIX, bàsicament els Estats Units, Suïssa i el Canadà.

En l'escena interior de Catalunya, en les complexes dècades immediatament anteriors a la redacció de les Bases havien aparegut moviments com el federalisme republicà d'Abdó Terrades (1840), un augment del centralisme de l'Estat espanyol, la declaració de diversos estats de guerra a Catalunya o l'inici dels Jocs Florals. Molt posteriorment, s'hi afegí el Primer Congrés Catalanista presidit per Valentí Almirall (1880), la

principal referència intel·lectual del catalanisme polític durant aquests anys. Un punt de referència va ser la presentació del primer Memorial de Greuges (1885) al rei Alfons XII, redactat per Almirall, un seguit de reivindicacions col·lectives catalanes que criticava el creixent centralisme de l'Estat, el qual amenaçava amb un nou Codi civil uniformista davant de la tradició pròpia del dret civil de Catalunya, tot reivindicant, a més, una política econòmica proteccionista davant la potent indústria britànica i francesa. Almirall, però, tot i publicar la seva obra principal *Lo catalanisme* (1886), va anar perdent influència intel·lectual quan el seu federalisme de caràcter progressista, descentralitzat i de base popular, s'enfrontà, d'una banda, als corrents més moderats i tradicionalistes agrupats entorn del diari *La Renaixensa*, i de l'altra, amb el federalisme de caràcter més estatalista de Pi i Margall (1881). Amb la creació del Centre Català (1882) es pretengué agrupar tots els sectors del catalanisme de l'època, un projecte que no va acabar de reeixir en crear-se la conservadora Lliga de Catalunya (1887) a la qual s'afegiren els sectors del Centre Escolar Catalanista, menys conservadors, amb Cambó, Prat de la Riba i Puig i Cadafalch. En el context de l'Exposició Universal de Barcelona (1888), la Lliga exposa part del seu programa reivindicatiu a la reina regent espanyola. La Unió Catalanista (1891-1936), impulsada per la Lliga, presidí un nou intent d'articular les associacions, centres, ateneus, etc. de caràcter catalanista. A més de la reunió de Manresa que redactà i aprovà les Bases (1892), la Unió Catalanista feu altres actes en diverses poblacions catalanes l'última dècada del segle XIX, que va estar presidida als darrers anys per la crisi espanyola de la Guerra de Cuba, la subsegüent pèrdua de les últimes colònies i noves escissions del catalanisme entre moderats i radicals que, tanmateix, veuran com es reforça i ocupa una important posició institucional en la política catalana i espanyola de les dècades següents.

Amb el nou segle vindrien la fundació de la Lliga Catalanista (1901) i la presència del catalanisme en les institucions polítiques d'un règim espanyol que es mantindria en crisi fins a les ruptures de signe contrari que significaren la dictadura de Primo de Rivera en els anys vint i la Segona República i la Guerra Civil espanyola en els anys trenta. Els principals punts institucionals de referència foren les etapes de la Mancomunitat (1914-1923/1925) primer, i de l'Estatut d'autonomia republicà (1932-1939), posteriorment.

LES BASES DE MANRESA

Com és prou conegut, es tracta d'un document estructurat en disset «bases» o punts programàtics que podem resumir com de caràcter regionalista, genèricament conservador, i corporatiu-territorial.

El caràcter regionalista està associat al paper que es proposa per a Catalunya dins del sistema polític espanyol, plantejat com un acord «paccionat», és a dir, com un pacte entre Catalunya i Espanya a través de la Corona. La referència històrica és la de la situació de caire més o menys «confederal» anterior al 1714, tenint com una referència internacional el cas de la monarquia austrohongaresa de la segona meitat del segle XIX.

L'orientació conservadora, que apareix sota el guiatge de la Lliga Regionalista, es trasllueix en la concepció defensada en el document sobre les relacions entre l'Església catòlica i l'Estat en un context que, per contra, va convertint-se en creixentment industrial, urbà i secular. Finalment, el caràcter corporatiu-territorial està emmarcat, com dèiem, per una orientació confederal de caràcter austriacista passada per un liberalisme conservador que es mostra molt més vinculat a les Constitucions catalanes de caràcter històric que als desenvolupaments del federalisme americà o suís de l'època. Lluís Domènech i Montaner fou el president de l'Assemblea de Manresa, i Enric Prat de la Riba, el secretari, mentre que la comissió redactora de les Bases fou presidida per Josep Torras i Bages, bisbe de Vic.

Resulta interessant llegir i analitzar el contingut de les Bases en el moment actual (2018), en el qual el catalanisme polític ha efectuat un important gir vers posicions independentistes en els darrers anys. De les disset bases, en destaquen algunes ja sigui per mostrar un contingut que avui té una renovada actualitat, ja sigui en sentit contrari, per entendre el seu contingut lligat al context en el qual varen néixer.

Deixo al lector la tria entre els elements que llegits avui queden com a part d'un text que encara mostra un contingut d'actualitat, encara que sigui parcial, i els vinculats d'una manera irreversible al passat.

La base primera parla de l'organització de l'Estat espanyol. A més d'algunes competències atribuïdes (relacions internacionals, defensa, etc.) es diu que s'organitzarà a partir de la separació de funcions legislativa, executiva i judicial. Aquesta última es vincula, es diu, a un «Alt Tribunal format per magistrats de les regions, un per cada una d'elles [...]. Aquest Tribunal no es considerarà superior jeràrquic dels tribunals regionals que funcionaran amb completa independència».

La base segona assenyalava que en la Constitució catalana es «mantindrà lo temperament expansiu de la nostra legislació antiga» adaptant-la a les noves necessitats respecte als «drets i llibertats dels catalans».

La base tercera estableix que la llengua catalana serà «l'única amb caràcter oficial, podent-se emprar també en les relacions amb lo poder central».

La base quarta estableix que només els catalans «ho sien de naixença, ja per virtut de naturalisació, podran desempeñar a Catalunya càrrecs públics».

La base sisena defineix Catalunya com «l'única sobirana en el seu govern interior», que establirà lleis orgàniques i «cuidarà de sa legislació civil, penal, mercantil, administrativa i processal; de l'establiment i percepció d'impostos, de l'encunyació de la moneda...».

La base desena fixa el reconeixement de «la comarca natural».

La base dotzena manifesta que Catalunya «contribuirà a la formació de l'exèrcit permanent de mar i terra per medi de voluntaris».

La base tretzena vincula la seguretat i l'ordre públic interior al sometent, a més de crear-se «un cos semblant al de Mossos d'Esquadra o de la Guàrdia Civil», forces vinculades al poder regional.

La base catorzena estableix l'encunyació de moneda, «essent lo curs de la moneda catalana, com lo de les demés regionals, obligatori en tota Espanya».

La base quinzena vincula l'ensenyament públic a «les necessitats i caràcter de la civilització a Catalunya», i estableix que hauran d'evitar-se «les ensenyances enciclopèdiques».

La base dissetena (disposicions transitòries) manté que la reforma dels codis penal i de comerç serà competència exclusiva de Catalunya, mentre que la legislació civil es reformarà «prenent per base son estat anterior al Decret de Nova Planta i les noves necessitats de la civilització catalana».

Sigui aquesta breu mostra d'algunes de les Bases del text aprovat a Manresa un tast per a mostrar que un document pot ser alhora antiquat en algunes de les seves consideracions i expressions, fins i tot molt antiquat, i, en canvi, d'una clara actualitat i amb perspectives de futur en altres.

En el seu context, les Bases significaren l'emergència d'una nova generació de polítics catalanistes més joves, però també més conservadors, que la generació anterior. A partir de 1898, aquest programa, però, es veurà per part del poder central de l'Estat com un desafiament inacceptable de caràcter secessionista, tant pels governs conservadors com pels governs liberals de la Restauració. Tot i ser un programa de caràcter historicista, reformista i gens secessionista, la seva recepció per part de les institucions i actors polítics espanyols després de la greu crisi del 1898 —que significà l'anorreament definitiu de l'Imperi d'ultramar forjat a partir del segle XVI— fou frontal, tot rebutjant amb un llenguatge carregat d'una nova agressivitat verbal qualsevol plantejament «regionalista» que no fos dirigit des de les institucions i actors polítics de l'Estat mateix.

Es tracta d'una visió que s'ha mantingut (amb alts i baixos) en la cultura política espanyola dels darrers cent vint-i-cinc anys en relació amb les renovades reivindicacions del catalanisme polític, primer bàsicament autonomistes a partir de la restauració de la democràcia i de la Constitució espanyola (1978-2010) i,

posteriorment, del procés independentista de Catalunya, incentivat especialment a partir de la sentència del Tribunal Constitucional espanyol contra l'Estatut de Catalunya (2010). Es tracta d'una cultura política molt refractària al reconeixement i a l'acomodació política i constitucional del pluralisme nacional de la societat espanyola.

Paral·lelament, el paper que ha tingut la històrica Unió Catalanista de tractar d'aglutinar les diverses perspectives del catalanisme polític troba alguns paral·lelismes amb la formació d'entitats transversals en el procés independentista actual, com l'Assemblea Nacional Catalana (ANC), i en el paper desenvolupat per bona part de les entitats culturals del país, com Òmnium Cultural.

Així, un aspecte de fons que roman en la situació de les relacions entre Catalunya i l'Estat espanyol és el dels diferents marcs mentals que mostren la majoria dels ciutadans i dels actors i les institucions polítiques d'ambdós contextos territorials.

Sabem que tots els estats són nacionalistes (i amb ells, els seus partits i institucions). No hi ha excepcions al món (si no és la d'alguns microestats). Però hi ha maneres i maneres de ser nacionalista. Durant l'època contemporània, l'Estat espanyol ha tingut una cultura liberal dèbil, una cultura federal molt precària i una cultura plurinacional inexistent. La perspectiva d'un estat centralista seguint el model francès resulta poc discutible. En canvi, la reivindicació d'un federalisme d'arrel liberal i popular forma part del catalanisme polític de les esquerres catalanes dels segles XIX i XX, juntament amb la d'un autonomisme regionalista per part de sectors de centredreta, el qual, a la pràctica, mostra un contingut a vegades més radical en termes d'autogovern que el primer.

El nacionalisme espanyol mostra, a més, unes arrels autoritàries de caràcter preliberal encara vinculades a concepcions, llenguatges, valors i reconstruccions històriques de l'«Espanya imperial». De fet, tots els territoris que l'Estat va perdre, des de Mèxic i l'Argentina fins a Cuba i les Filipines, varen haver d'independentitzar-se a partir de guerres. La cultura política espanyola reflecteix un profund rebuig a l'acceptació de la diferència i del pacte, així com un autoritarisme que en la dreta està imbuït de valors reaccionaris i en l'esquerra d'un esperit jacobí molt poc congruent amb una democràcia i un estat de dret d'una societat plurinacional del segle XXI. Els marcs mentals de la majoria de ciutadans de Catalunya és molt diferent. És un altre país. Les Bases de Manresa ja ho constataren. De fet,

alguns punts de les Bases segueixen formant part de programes del catalanisme polític del segle XXI.

En aquest sentit, sorprenen la permanència i la continuïtat de les perspectives defensades per les dues parts en litigi, tot i les seves pluralitats internes respectives. Tant els catalans com els espanyols han passat de viatjar en tartana i ferrocarril i comunicar-se per carta, a fer-ho en avions i amb telèfons mòbils i correus electrònics. Tanmateix, els marcs mentals romanen sorprenentment constants.

Superar segles de mútua desconfiança resulta impossible en termes d'unes poques generacions, especialment si no es construeix una democràcia plurinacional molt més avançada en termes de drets, llibertats col·lectives i d'autogovern, tant en l'àmbit intern com en els àmbits europeu i internacional. La història no és que es repeteixi, sinó que mostra elements refractaris a l'evolució. Veurem quina és la situació quan se celebren els cent cinquanta anys de les Bases de Manresa, l'any 2042. Previsiblement el món serà força diferent a l'actual. La situació de Catalunya...

Les Bases de Manresa han estat considerades d'una manera sovint arrogant pels sectors catalanistes d'esquerres (republicans, federalistes, etc.) com una mera visió «conservadora» vinculada al passat i reconstruïda en termes d'una historiografia «romàntica» molt poc adequada a les complexes societats urbanes dels segles XX i XXI. No els falta part de raó. Tanmateix, aquest mateix catalanisme mai no ha aconseguit elaborar, i sobretot implementar, un programa eficient en termes d'una acomodació de Catalunya dins de l'Estat espanyol. I, de fet, algunes de les Bases segueixen essent punts programàtics del nacionalisme català actual.

Posar l'accent en el futur no és cap garantia d'un millor encert analític ni, sobretot, d'un millor encert polític. Bona part del programa «conservador» de les Bases encara s'ha de tirar endavant. Resulta convenient no confondre mai obsolescència conceptual i encert polític. Sabem que la Il·lustració i els «progressistes» han arrossegat diverses ombres en els seus programes pretesament emancipadors. També els conservadors. Però la història no és mai en blanc i negre. Les anàlisis polítiques tampoc. Si us considereu «progressistes», com és el cas de la majoria de nosaltres, cal que no oblideu els límits de les pròpies maneres de veure el món, reflectits metafòricament en la ironia de Santiago Rusiñol: «Els progressistes són com els cavalls que porten un pàmpol de cuiró als ulls. No poden veure-hi més que endavant.»